

Teresa Pàmies, dona de plom

LLIBRES / NARRATIVA / 19 NOVEMBRE, 2019

La Guerra Civil i el franquisme són dues llores que recorren, de cap a cap, la vida i l'obra de Teresa Pàmies. En primer lloc, perquè la derrota republicana va obligar l'escriptora a passar més de trenta anys a l'exili. En segon lloc, perquè aquest sacrifici personal va incidir directament en la producció literària de la balaguerina, tant pel que fa als temes que aborda com al moment de publicació. Pàmies se'n va anar de Catalunya el 1939 i no hi va tornar fins al 1971. Durant tres dècades va trepitjar multitud de ciutats, sempre condicionada pel sentiment de provisionalitat de l'exili i per les tibantors entre els diversos corrents del socialisme, especialment per les picabaralles entre Tito i Stalin. Així, l'escriptora va viure a París, Santo Domingo, l'Havana, Ciutat de Mèxic, Praga o Belgrad entre altres indrets. I no va ser fins al moment del retorn que la narrativa de Pàmies va començar a adquirir consistència i reconeixement públic.

De fet, només en la dècada dels setanta l'autora va publicar tretze llibres. L'aparició de *Testament a Praga* (Premi Josep Pla 1970) va ser l'inici d'una trajectòria fecunda i concentrada en el temps. Després van arribar *Quan érem capitans* (1974), *Va ploure tot el dia* (1974), *Quan érem refugiats* (1975), *Dona de pres* (1975) o *Gent del meu exili* (1975) per posar-ne uns quants exemples. Per tant, Pàmies va debutar en la palestra dels premis literaris quan ja tenia cinquanta anys. La càrrega política dels seus textos convivía amb les inquietuds d'altres escriptors més joves igualment reivindicatius. És el cas de Pep Albanell,

que el 1974 va guanyar el Premi Sant Jordi amb *Calidoscopi sentimental: pinyol tot salivat* —en detriment de *Dona de pres*, finalista— o de la mateixa Montserrat Roig. La comparació de tempos amb aquesta última és particularment il·lustrativa. Quan l'univers rogià ja prenia forma amb obres com *Tanta roba i poc sabó...* (1971) o *Ramona, adéu* (1972), Pàmies tot just començava a explicar les vivències de l'exili, fos en forma de novel·la o de text memorialístic. Roig tenia vint-i-cinc anys quan va editar el primer llibre; Pàmies, cinquanta-dos. Sigui com sigui, les dates de publicació només indiquen que l'edició de les obres va ser tardana, no pas que abans no n'existissin. Per exemple, *Gent del meu exili* va aparèixer el 1975, però ja feia temps que es covava: «Aquest llibre, publicat per la meua mare a Barcelona, va veure la llum el 1975, però es va començar a gestar molt abans, al llarg dels seus més de 30 anys d'exili», explica el seu fill gran, Tomàs Pàmies. En tot cas, la dècada dels vuitanta, amb textos anteriors o més recents, va ser igualment prolífica: Pàmies va publicar nou llibres.

La tardança amb què la balaguerina va donar a conèixer les seves obres fa pensar —i no voldria caure en el tòpic— que mai no és tard per descobrir un autor. En aquest sentit, l'Any Pàmies, que se celebra aquest 2019 amb motiu del centenari del naixement, és l'oportunitat idònia per llegir-la, analitzar-la i recuperar-la. Precisament, Empúries ha aprofitat l'efemèride per reeditar-ne dos títols: *Gent del meu exili* i *Memòria dels morts* (1981). La tasca de triar uns textos i de descartar-ne uns altres no ha degut ser, ni de bon tros, senzilla. Per què *Memòria dels morts* sí i *Dona de pres*, que no es reedita des de 1999, no? Per sort, Pàmies és un clàssic als mercats de segona mà i, si no, sempre podeu demanar al vostre llibreter de capçalera que rescati Neus Godàs i Agneta de l'habitació dels mals endreços. Llegir Pàmies en una edició pulcra, acabada d'estrenar, sobta tot sovint. *Gent del meu exili* i *Memòria dels morts* són obres estrictament lligades al seu temps, i també a una ideologia molt concreta: un marxisme inflexible que ho amara tot. És feina del lector entendre que, segurament, l'horitzó d'expectatives de 1970 no era el mateix que el de 2019. És feina del lector entendre que cada obra és filla d'un context determinat i que no sempre podem analitzar la literatura amb les ulleres de la postmodernitat. És feina del lector recular fins a l'auge del realisme històric per entendre «l'estètica realista de combat contra el franquisme i l'objectiu d'ajudar al restabliment de la legalitat democràtica» — per dir-ho amb paraules d'Isidor Cònsul— que proposa Pàmies.

Però quan la ideologia ho amara tot en detriment d'altres aspectes —l'agilitat narrativa, el domini de la llengua o la varietat de temes i personatges— pot passar que el text satisfaci els lectors que hi cerquen només això, ideologia: en forma de sermó, de missal o d'assemblea sindical. Potser ja ho heu sentit en alguna classe d'història: per més ateus que siguin els marxistes, poques persones tenen més fe que un marxista estalinista. Amb això no voldria desmerèixer el conjunt de l'obra de Teresa Pàmies, que és molt vast, però sí posar en relleu que hi ha textos que entomen millor que d'altres el pas del temps. I que, segurament, la millor manera de llegir la Pàmies ortodoxa sense ennuegar-s'hi és entendre la tasca que va fer com a cronista, com a testimoni d'un exili injust i d'una repressió cruenta. *Gent del meu exili* és, de fet, un mosaic dels personatges que Pàmies va conèixer durant tres dècades: una professora de francès malalta, una curandera que li salva el fill

d'una mort segura, un pintor enamorat de Goya... A estones el text té un to narratiu i a estones Pàmies es decanta més aviat pel retrat, la descripció de fesomies i caràcters.

Sermons a banda, el millor del llibre és la capacitat de plasmar el desordre de l'exili en l'ordenació dels capítols. Pàmies no els va col·locar cronològicament, sinó que els va disposar de la manera que li va semblar més atractiva narrativament parlant. Per això, de vegades costa situar-se. On som ara? A Praga? A Ciutat de Mèxic? A París? En quin any? En tot cas, aquesta desorientació cronològica i geogràfica testimonia la cara més dura de l'exili: la provisionalitat i les dificultats d'arrelament. *Memòria dels morts*, en canvi, abandona —a priori— el memorialisme i s'embarca pels verals de la ficció. Però en Pàmies l'element autobiogràfic és tan intens que el testimoniatge no es retira mai del tot. La novella és, de fet, la història d'una escriptora de Balaguer que torna de l'exili i que no va poder acomiadar la mare en el moment de la mort. L'escriptora, de fortes conviccions marxistes i feministes, inicia un diàleg amb la difunta i s'adona d'una paradoxa terrible: la mare serà sempre més jove que ella.

Paral·lelament, l'escriptora es retroba amb una amiga d'infància que no va abandonar el poble i que li serveix de contrast. Han passat moltes coses en trenta anys, al poble, i no tothom ha sobreviscut a la repressió de la mateixa manera. Tot i les bones intencions, la novella sobre el retorn de l'exili té un ritme desigual i a estones repetitiu en què sembla que Pàmies s'escolti a ella mateixa. De fet, *Memòria dels morts* s'acaba amb una mena de *captatio benevolentiae* a través de la veu de Magda, l'amiga, en què Pàmies enumera un per un tots els defectes del text:

Els autodidactes caieu fàcilment en la pedanteria. La teva és una rondalla de fantasmes i ànimes en pena i no se la creu ni el Popadits. És una deformació professional: el teu ofici t'obliga a fabular, vet-ho aquí. Tot això ho tinc clar, però cal ésser un geni per inventar les coses de la mort. I tu no ho ets. [...] De manera que deixa les ànimes en pau i escriu sobre la lluita pel pa de cada dia.

La sentència de Magda, que contraposa la Pàmies novel·lista de ficció a la Pàmies cronista, recorda les paraules que Maria-Mercè Marçal va dir al crític Jean-Paul Goujon sobre una altra periodista-escriptora, Montserrat Roig:

Estava bastant convençuda que la seva literatura no t'apassionaria, però no t'ho vaig dir d'entrada per no alimentar els prejudicis... Tot i així, crec que estimava la literatura com a *crònica* (també era periodista) i que va aconseguir el que es proposava.

Amb tot, seria injust condemnar el llegat de tota la Pàmies novel·lista. Hi ha altres obres, com *Dona de pres*, en què l'autora és capaç d'incorporar les anècdotes de la vida personal a l'engranatge literari. En altres paraules, a *Dona de pres* Pàmies va saber convertir el que és personal en universal. Per això, Domènec Guansé es va afanyar a reclamar-ne traduccions a dojo: la veu de Neus Godàs és la veu de les parelles dels presos polítics d'arreu del món. Per què Pàmies va reeixir aquí i no a *Memòria dels morts*? Potser perquè es va dedicar a parlar «del pa i la lluita de cada dia» i no es va voler perdre per viaranyes aliens al realisme. L'Any Pàmies ens hauria d'haver servit per recuperar la veu ferma i combativa de l'autora. M'agrada pensar-la com una *dona de plom* que tenia el millor i el

pitjor d'aquest metall: la fortalesa, la duresa, però també la inflexibilitat.

ETIQUETES: [DONA DE PRES](#) [EXILI](#) [FRANQUISME](#) [GENT DEL MEU EXILI](#) [ISIDOR CONSUL](#) [MARIA-MERCE MARÇAL](#)
[MEMORIA DELS MORTS](#) [MONTserrat ROIG](#) [TERESA PAMIES](#) [TESTAMENT A PRAGA](#)

LAURA G. ORTENSI | ÚLTIMES PUBLICACIONS

(Roses, 1991). És llicenciada en Periodisme, graduada en Filologia Catalana i màster en Estudis Avancats en Llengua i Literatura Catalanes. Es guanya la vida corregint textos i redactant continguts web. Ha publicat articles i ressenyes a *Núvol*, *Butxaca*, *Catorze* i *Els de dalt*.

Articles relacionats

Maria Angels Anglada,
la poeta que escrivia
novel·les

Balaguer evocat:
Cronica d'una vetlla de
Teresa Pamies

Enyor a l'altra banda de
l'oceà

[Llibres](#)
[Cultura](#)
[Nosaltres](#)
[Contacte](#)

© LA LECTORA
hola@lalectora.cat

[Política de privacitat](#)
Copyleft

© LA LECTORA 2018